

ALEKSANDËR DYMA

POLINA

ROMAN

BOTIMET TOENA

ALEKSANDËR DYMA

POLINA

Roman

Përktheu nga origjinali frëngjisht Nonda Varfi

BOTIMET TOENA

Tiranë

Autori: Alexandre Dumas
Titulli në origjinal: Pauline

Botuese: Irena Toçi

Kryeredaktore: Edona Marku Huqi
Redaktore letrare: Besa Vila
Korrektore letrare: Sonila Kryeziu
Përkujdesja grafike: Elsa Hajderaj
Kopertina: Erdita Oshafi

ISBN 9789928817211

© Botimet Toena

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi me asnjë lloj mjete apo forme, as me fotokopje, pa lejen me shkrim të mbajtësit të copyright-it.

BOTIMET TOENA

Rr. "M. Gjollësja", K. Postare 1420, Tiranë

Tel.: + 355 4 22 40 116

Email: botimet.toena@gmail.com

toena.porosionline@gmail.com

<https://toena.al>

I

Nga fundi i vitit 1834, një të shtunë në mbrëmje, ishim mbledhur në një dhomë të vogël ndenjeje ngjitur me dhomën e armëve të Grizjesë dhe dëgjonim, me skermën në dorë dhe me një puro në gojë, teoritë e mençura të mësuesit tonë, të ndërprera herë pas here nga anekdota mbështetëse, kur dera u hap dhe hyri Alfred dë Nerval.

Atyre që kanë lexuar librin tim, *Udhëtim në Zvicër*, ndoshta do t'u kujtohet ky djalosh që i shërbente si kavalier një gruaje të mistershme dhe të mbuluar, e cila më ishte shfaqur për herë të parë në Fluelen, kur vrapoja me Françeskon për të kapur varkën që duhet të na çonte te guri i Vilhelm Telit. Ata nuk do të kenë harruar se, ndërkohë që të më priste, Alfred dë Nervali, të cilin shpresoja ta kisha si shoqërues udhëtimi, i kishte cytur varkëtarët të niseshin menjëherë dhe, kur po largohej nga bregu, ndërkohë që unë isha rreth treqind hapa larg, më kishte bërë me dorë një shenjë, njëherësh lamtumire dhe miqësie, të cilën e

përktheva me këto fjalë: “Më fal, mik i dashur, do të kisha shumë kënaqësi të të takoja sërish, por nuk jam vetëm, dhe...”. Kësaj shenje i isha përgjigjur me një shenjë tjetër që do të thoshte: “E kuptoj shumë mirë”. Dhe isha ndalur dhe përkulur në shenjë miratimi ndaj këtij vendimi, sado i vështirë që m’u duk. Kështu, ngaqë nuk kisha varkë dhe varkëtarë, u nisa i vetëm të nesërmen. Kur u ktheva në hotel, pyeta nëse e njihnim atë grua dhe më thanë se gjithçka që dinin për të ishte që ajo dukej shumë e sëmure dhe që quhej Polina.

E kisha harruar fare këtë takim kur, duke shkuar për të vizituar burimin me ujë të nxehtë që ushqente banjat termale Pfeffers, pashë të vinte, ndoshta do t’ju kujtohet ende, nën galerinë e gjatë nëntokësore, Alfred të Nervalin, që i zgjaste krahun kësaj gruaje, të cilën e kisha parë ndërkohë shkarazi në Fluelen dhe që atje më kishte shfaqur dëshirën për të mbetur e panjohur, siç e kam rrëfyer. Edhe këtë herë, m’u duk se ajo donte të mbante të njëjtën *inkognito*, sepse, gjëja e parë që bëri, më ktheu shpinën. Fatkeqësisht, shtegu që ndiqnim nuk na lejonte të shmangeshim as djathtas, as majtas; ishte një urë e përbërë nga dy dërrasa të lagura dhe të rrëshqitshme, e cila, në vend që të lidhte dy brigjet e një gremine, poshtë së cilës gjëmonte Tamina mbi një shtrat prej mermeri të zi, vazhdonte përgjatë një faqeje të galerisë nëntokësore rreth dyzet këmbë mbi përrua, e mbështetur te trarët e ngulur në shkëmb. Kështu, shoqëruesja misterioze e mikut tim vuri re se çdo arrati ishte e pamundur.

Sakaq, e mori vendimin, uli velin dhe vazhdoi të ecte drejt meje. Ndërkohë, isha dëshmitar i përshtypjes së veçantë që më la kjo grua e bardhë dhe e lehtë si hije, që ecte buzë humnerës pa pasur frikë, sikur t'i përkiste tashmë një bote tjetër. Kur e pashë të afrohej, u mbështeta pas murit për të zënë sa më pak hapësirë. Alfredi donte ta linte të kalonte vetëm, por ajo nuk pranoi t'ia lëshonte krahun, kështu, për një çast, u gjendëm të tre në një hapësirë jo më shumë se dy këmbë, por ky çast kaloi sa hap e mbyll sytë. Gruaja e çuditshme, si zanë që përkulet buzë përroit dhe valëvit shallin e saj në shkumën e ujëvarave, u përkul mbi greminë dhe kaloi për mrekulli, por jo aq shpejt sa të mos e shihja fytyrën e saj të qetë dhe të butë edhe pse të zbehtë dhe të hequr nga vuajtjet. Atëherë m'u duk se nuk ishte hera e parë që e shihja atë fytyrë. Në mendjen time ajo zgjoi një kujtim të turbullt të një epoke tjetër, një reminishencë sallonesh, ballosh, festash; kisha përshtypjen se e kisha njohur këtë grua me fytyrë aq të vrarë dhe aq të trishtuar, dikur të gëzuar, të bërë prush nga emocionet dhe të kurorëzuar me lule, të rrëmbyer mes parfumeve dhe muzikës në ndonjë vals lëngues ose mbi një kalë që ecën me galop. Ku kështu? Nuk dija më asgjë. Në ç'epokë? E kisha të pamundur ta thosha. Ishte një vegim, një ëndërr, një jehonë e kujtesës, që nuk kishte asgjë të saktë apo reale dhe që më vidhej sikur të përpiquesha të kapja avull. U ktheva dhe u zotova se do ta takoja sërish edhe nëse do të më duhej të tregohesha i pasjellshëm

për ta arritur këtë qëllim; por, kur mbërrita, edhe pse isha vonuar vetëm gjysmë ore, as Alfredi dhe as ajo nuk ishin tashmë te banjat termale Pfeffers.

Kishin rrjedhur dy muaj nga ky takim i dytë; ndodhesha në Baveno, pranë liqenit Maggiore. Ishte një mbrëmje e bukur vjeshte; dielli sapo ishte zhdukur pas vargmalit të Alpeve dhe muzgu po ngrihej në lindjen që kishte nisur të mbushej me yje. Dritarja e dhomës binte nga një tarracë e mbuluar e tëra me lule. Zbrita atje dhe u gjenda në mes të një pylli me oleandër, mërsina dhe portokaj. Lulet të japin aq kënaqësi, sa nuk mjafton të jesh i rrethuar prej tyre, por dëshiron t'i shijosh më nga afër dhe, kur i gjen diku, lulet e fushës, lulet e kopshtit, instinkti i fëmijës, i gruas dhe i burrit është t'i këpusë me kërcell dhe të bëjë me to një buqetë, parfumi i së cilës i ndjek dhe shkëlqimi i saj bëhet i tyre. Kështu, nuk i rezistova dot tundimit; këputa disa degë kundërmuese dhe shkova e u mbështeta te parvazi prej graniti ngjyrë rozë me pamje nga liqeni, nga i cili e ndan vetëm rruga kryesore që shkon nga Gjeneva në Milano. Sa mbërrita atje, hëna u ngrit nga ana e Sestos dhe rrezet e saj nisën të rrëshqasin mbi shpatet e maleve që kufizonin horizontin dhe mbi ujin që flinte poshtë këmbëve të mia, shkëlqimtar dhe i qetë si një pasqyrë e madhe. Gjithçka ishte e qetë. As nga toka, as nga liqeni, as nga qielli, nuk vinte ndonjë zhurmë dhe nata niste rrugëtimin e saj në një qetësi madhështore dhe melankolike. Pas pak, nga një masiv pemësh

që ngriheshin në të majtën time, rrënjët e të cilave notonin në ujë, u dëgjua kënga harmonike dhe e butë e një bilbili. Ishte i vetmi tingull që bënte roje. U dëgjua një çast, shkëlqimtar dhe ritmik, pastaj befas u ndal me një dredhje. Sakaq, sikur kjo zhurmë të kishte zgjuar një zhurmë tjetër krejt të ndryshme, u dëgjua larg kërcitja e rrotave të një karroce që vinte nga Doma d'Ossola, pastaj, kënga e bilbilit rinisi dhe unë dëgjova vetëm zërin e tij. Kur pushoi, dëgjova sërish karrocën më pranë. Ajo afrohej me shpejtësi. Megjithatë, sado shpejt që ecte, fqinji im melodioz pati ende kohë për të rinisur lutjen e tij të natës. Por, këtë herë, sa lëshoi notën e fundit, te kthesa e rrugës, te shtegu përballë hanit, pashë një karrocë poste që afrohej e tërhequr nga dy kuaj që ecnin me galop. Dyqind hapa larg nesh, karrocieri e fshikulloi kamxhikun fort për të paralajmëruar kolegun e tij për mbërritjen. Dhe vërtet, dera e madhe e hanit kërciti sakaq në menteshat e saj dhe prej andej doli një karrocë tjetër. Ndërkohë, koçia ndaloi poshtë tarracës, te parmaku ku isha mbështetur.

Siç e thashë, nata ishte aq e kthjellët, aq transparente dhe aq aromatike, sa udhëtarët, për të shijuar kundërmimet e ëmbla të ajrit, e kishin ulur mbulesën e koçisë. Ishin dy, një i ri dhe një e re. E reja ishte e mbështjellë me një shall të madh ose mantel, me kokën e përkulur prapa në krahun e të riut që e mbante. Në këtë çast, karrocieri zbriti për të ndezur fenerët e karrocës. Një rreze drite kaloi mbi fytyrat

e udhëtarëve dhe unë njoha Alfred dë Nervalin dhe Polinën.

Gjithnjë ai dhe gjithnjë ajo! Dukej sikur një fuqi më e zgjuar se rastësia na shtynte të takoheshim me njëri-tjetrin. Gjithnjë ajo, por kishte ndryshuar shumë që nga ajo e Pfeffers-it - e zbehtë, aq e venitur sa nuk ishte asgjë më tepër se një hije; e megjithatë, ato tipare të vyshkura më sollën përsëri në mendje imazhin e turbullt të një gruaje që flinte në thellësi të kujtesës sime dhe që, në secilën prej atyre pamjeve, dilte në sipërfaqe dhe rrëshqiste mbi mendimet e mia si një ëndërrim i Osianit mbi mjegull. Isha shumë afër dhe mund t'i thërrisja Alfredit, por u kujtova sa shumë donte shoqja e tij të mos shfaqej. E megjithatë, një ndjenjë keqardhjeje dhe melankolie më shtynte drejt saj, aq sa doja që, të paktën, ta merrte vesh se dikush po lutej që shpirti i saj i dridhur, gati për të fluturuar, të mos e braktiste para kohe trupin e hijshëm që ajo mbante gjallë. Nxora një kartëvizitë nga xhepi. Me laps, në anën e pasme, shkrova: "Zoti i ruajttë udhëtarët, i ngushëlloftë të dëshpëruarit dhe i shëroftë njerëzit që vuajnë". E vendosa kartëvizitën mes degëve të portokajve, mërsinave dhe trëndafilave që kisha këputur, dhe e hodha buqetën në karrocë. Sakaq, karrocieri u nis përsëri, por jo aq shpejt - pata kohë të shihja Alfredin që u përkul në karrocë për ta afruar kartëvizitën time te drita. Pastaj, u kthye nga unë, më bëri një shenjë me dorë dhe sakaq koçia u zhduk te kthesa e rrugës.

Zhurma e koçisë u shua, por këtë herë pa u ndërprerë nga kënga e bilbilit. U ktheva nga shkurret dhe qëndrova edhe një orë në tarracë, prita, por më kot. Më pas, më erdhi një mendim tejet i trishtë. Përfytyrova se zogu që kishte kënduar, ishte shpirti i vajzës së re që i kishte thënë lamtumirë tokës dhe tashmë nuk këndonte më sepse ishte ngjitur në qiell.

Vendndodhja shumë e bukur e bujtinës, atje ku mbarojnë Alpet dhe fillon Italia, spektakli i qetë dhe njëherësh i gjallë i liqenit Maggiore, me tre ishujt e tij, njëri prej të cilëve është kopsht, tjetri fshat dhe i treti pallat; bora e parë e dimrit që mbulonte malet dhe ngrohtësia e fundit e vjeshtës që vinte nga Mesdheu, të gjitha këto më mbajtën tetë ditë në Baveno; pastaj u nisa për në Arona dhe nga Arona për në Calende.

Atje më priste një kujtim i fundit i Polinës; atje, ylli që kisha parë të përshkonte qiellin ishte shuar; atje, ajo këmbë e lehtë në buzë të greminës kishte goditur varrin dhe rinia e përvuajtur, bukuria e vyshkur, zemra e thyer, gjithçka ishte gëlltitur nën një gur vello varrimi, i cili, po aq i pandjeshëm sa i mistershëm mbi atë kufomë si velloja e jetës e shtrirë mbi fytyrë, për kureshtjen e botës kishte lënë vetëm emrin e Polinës.

Shkova për ta parë këtë varr. Ndryshe nga varret italiane që janë në kisha, ai ngrihej në një kopsht magjepsës në kreshtën e një kodre të pyllëzuar, në shpatin që shihte dhe zotëronte liqenin. Ishte mbrëmje; guri po niste të zbardhej nën rrezet e hënës.

U ula pranë tij, duke i detyruar mendimet e mia të kapnin sërish gjithçka nga kujtimet e shpërndara dhe pluskuese të asaj gruaje të re, por, edhe këtë herë, kujtesa ishte rebele. Mblodha vetëm avuj pa formë, por jo një statujë me konture të sakta dhe hoqa dorë nga përpjekjet për të depërtuar në këtë mister deri ditën kur do të takoja sërish Alfred dhe Nervalin.

Tani do të jetë më e lehtë të kuptohet se sa fort, shfaqja e tij e papritur, ndërkohë që nuk e prisja, më goditi njëherësh mendjen, zemrën dhe imagjinatën me ide të reja. Sakaq, pashë sërish gjithçka: varkën që largohej në liqen; urën nëntokësore që ngjante si portë ferri ku udhëtarët duken si hije; bujtinën e vogël në Baveno, para së cilës kishte kaluar karroca e varrimit; pastaj, në fund, atë gurin që zbardhëlohej, ku, në rrezet e hënës që rrëshqisnin midis degëve të portokajve dhe oleandërve, mund të lexohej si epitaf emri i asaj gruaje që vdiq në moshë aq të re dhe ndoshta aq e palumtur.

Kështu, nxitova drejt Alfredit ashtu si nxiton drejt dritës që hyn nga një derë e hapur një njeri i mbyllur për një kohë të gjatë në një tunel të nëndheshëm. Ai buzëqeshi i trishtuar dhe më zgjati dorën si për të më thënë se më kuptonte; por isha unë që bëra një hap pas dhe që, në njëfarë mënyre, u ndrydha në vetvete, në mënyrë që Alfredi, mik i vjetër prej pesëmbëdhjetë vjetësh, të mos e merrte si lëvizje të thjeshtë kureshtjeje ndjenjën që më kishte shtyrë t'i dilja përpara.

Ai hyri brenda. Ishte një nga nxënësit e mirë të Grizjesë por, megjithatë, për gati tre vjet nuk ishte shfaqur në dhomën e armëve. Herën e fundit që kishte qenë atje, të nesërmen kishte një duel dhe, ngaqë nuk dinte ende se çfarë arme të përdorte, me gjasë kishte shkuar të ushtrohej me mësuesin e tij. Që nga ajo kohë, Grizjeja nuk e kishte parë më. Kishte dëgjuar vetëm se ai ishte larguar nga Franca dhe jetonte në Londër.

Grizjeja e vlerësonte reputacionin e nxënësve të tij po aq sa edhe reputacionin e vet; me të shkëmbyer me të komplimentet e zakonshme, i vuri një shpatë në dorë dhe mes nesh zgjodhi një kundërshtar që mund të matej me të. Ishte, më kujtohet, Labatyti i gjorë që do të shkonte në Itali dhe do të gjente atje edhe ai një varr të panjohur dhe të vetmuar në Pizë. Herën e tretë, shpata e Labatytit hasi te dorëza e armës së kundërshtarit, u thye dy centimetra poshtë majës dhe i grisi mëngën e këmishës që u ngjye me gjak. Labatyti sakaq e hodhi shpatën e tij. Ashtu si ne, kujtoi se Alfredi ishte plagosur rëndë.

Fatmirësisht, ishte vetëm një gërvishtje, por kur Alfredi ngriti mëngën e këmishës, zbuloi një shenjë plage tjetër që duhet të kishte qenë më e rëndë. Një plumb pistolete i kishte përshkuar shpatullën.

- Pa shih, - i tha Grizjeja me habi, - nuk dija gjë për këtë plagosje!

Kjo sepse Grizjeja na njihte të gjithëve ashtu si një mëndeshë njeh fëmijën e saj. Asnjë nga nxënësit e tij

nuk kishte ndonjë shenjë gjilpëre në trup që ai të mos e dinte datën dhe shkaku. Ai do të shkruante një histori dashurie shumë zbavitëse dhe shumë skandaloze, jam i sigurt, nëse do të dëshironte të tregonte historitë e plagosjeve me shpatë, rrethanat si kishin ndodhur, por kjo do të bënte shumë zhurmë në kthina dhe, për pasojë, do ta dëmtonte aktivitetin e tij. Me to do të shkruajë kujtime *post mortem*.

- Këtë, - u përgjigj Alfredi, - e mora të nesërmen kur erdha të ushtrohesha me ju, ditën kur u nisa për në Angli.

- Ju kam thënë të mos ndesheni me armë. Teza e përgjithshme: shpata është arma e trimit dhe e zotërisë; shpata është relikti më i çmuar, të cilin historia e ruan nga njerëzit e mëdhenj që i kanë dhënë nder atdheut. Thonë: shpata e Karlit të Madh, shpata e Bajardit, shpata e Napoleonit, kush ka folur ndonjëherë për pistoletën e tyre? Pistoleta është arma e banditit. Pikërisht, me armën në fyt nënshkruhen kambialet false; me pistoletë në dorë ndalon një karrocë në cep të një pylli; me pistoletë një i falimentuar hedh trutë në erë... Pistoleta!... dreqi e mori!... Shpata, në kohën e duhur, është shoqëruesja, është e besuara, është shoqëruesja e burrit; ajo ruan nderin e tij ose hakmerret.

- Mirë atëherë! Por, me këtë bindje, - u përgjigj Alfredi, duke buzëqeshur, - si u ndeshët me pistoletë dy vjet më parë?

- Ndryshon puna. Unë duhet të luftoj me gjithçka që dua; jam mjeshtër i armëve; mandej, ka rrethana ku nuk mund t'i refuzosh kushtet që të vendosen...

- Mirë! U gjenda në një nga këto rrethana, i dashur Grizje; dhe ju e shihni që nuk ia kam dalë mirë...

- Po, me një plumb në shpatull.

- Më mirë se me një plumb në zemër.

- Por a mund ta dimë shkakun e këtij dueli?

- Më falni, Grizjeja im i dashur, por e gjithë kjo histori është ende një e fshehtë; do ta merrni vesh më vonë.

- Polina? - i thashë me zë të ulët.

- Po, - u përgjigj ai.

- Sigurisht, do ta marrim vesh...? - tha Grizjeja.

- Sigurisht, - u përgjigj Alfredi, - prova është se po marr me vete për darkë Aleksandrin dhe se do t'ia tregoj atij sonte, në mënyrë që një ditë të bukur, në kohën e duhur, ta gjeni në ndonjë vëllim të titulluar *Tregime kafe* ose *Tregime blu*. Kështu, bëni durim deri atëherë.

Kështu, Grizjeja u detyrua të mos këmbëngulte. Alfredi më mori me vete për darkë, siç më kishte premtuar dhe më tregoi historinë e Polinës.

Sot, e vetmja pengesë që ekzistonte për publikimin e saj është zhdukur. Polina ka vdekur dhe bashkë me të ka vdekur familja dhe emri i kësaj vajze fatkeqe, aventurat e të cilës duket sikur janë huazuar nga një epokë apo nga një vend tjetër.

II

- E di, - më tha Alfredi, - kur xhaxhai im i mirë vdiq, unë studioja për pikturë; ai na la mua dhe motrës, secilit nga tridhjetë mijë paund trashëgimi.

U përkula në shenjë miratimi për çka më thoshte Alfredi dhe me respekt për hijen e atij që kishte bërë një vepër kaq të bukur duke u larguar nga kjo botë.

- Që atëherë, - vazhdoi rrëfimtari, - nuk iu përkushtova më pikturës, veçse si një formë relaksimi. Vendosa të udhëtoja, të shihja Skocinë, Alpet, Italinë. Bëra marrëveshje financiare me noterin tim dhe u nisa për në Havër, me dëshirën për ta nisur udhëtimin tim me Anglinë.

Në Havër mësova se Dozati dhe Zhadini ishin në anën tjetër të Senës, në një fshat të vogël të quajtur Truvil. Nuk doja të largohesha nga Franca pa u shtrënguar duart dy shokëve të ateliesë. Mora vaporin. Dy orë më pas isha në Honflër dhe të nesërmen në mëngjes në Truvil. Për fat të keq, ata ishin larguar një ditë më parë.

Ti e njeh këtë port të vogël të banuar nga peshkatarë.

Është një nga portet më piktoreske në Normandi. Aty qëndrova disa ditë, të cilat i kalova duke vizituar zonën përreth. Më pas, në darkë, ulur pranë zjarrit të mikpritëses sime të nderuar, zonjës Ozëre, dëgjoja rrëfimin e aventurave mjaft të çuditshme, ku, për tre muaj, departamentet e Kalvadosit, Luaresë dhe Lamanshit ishin skenë teatri. Bëhej fjalë për grabitje të kryera me mjeshtëri ose me guxim të paparë. Disa udhëtarë ishin zhdukur midis fshatit Byison dhe Salënel. Karrocierin e kishin gjetur me gojën e shtuposur dhe me sy të lidhur te një pemë, karrocën në rrugën kryesore dhe kuajt duke kullotur të qetë në livadhin aty pranë. Një mbrëmje, kur tagrambledhësi i Kaenit kishte ftuar për darkë një djalë të ri nga Parisi, të quajtur Horas de Bëzeval dhe dy miq të tij, të cilët kishin ardhur për të kaluar sezonin e gjuetisë bashkë me të në kështjellën e Byrsisë, rreth pesëmbëdhjetë milje larg nga Truvili, dikush kishte thyer arkën e tij dhe kishte marrë një shumë prej 70.000 frangash. Më në fund, tagrambledhësi i Pont-l'Évêque, i cili do t'i bënte një derdhje prej 12.000 frangash Liziës, ishte vrarë dhe trupi i tij, i hedhur në lumin Tuk dhe i nxjerrë nga ky lumë i vogël në breg, kishte zbuluar vrasjen, autorët e së cilës kishin mbetur krejtësisht të panjohur me gjithë veprimtarinë e policisë parisiane, që, pasi kishte nisur të shqetësohej për këto grabitje me armë, kishte dërguar në këto departamente disa nga agjentët e saj më të zotë.

Këto ngjarje, herë pas here hidhnin dritë në një nga këto veprimtari kriminale, të cilave nuk u

dihej shkaku, dhe që në atë kohë gazetat opozitare ia atribuonin qeverisë dhe përhapnin në të gjithë Normandinë një terror të panjohur deri atëherë në këtë vend të mirë, shumë të famshëm për avokatë dhe palë ndërgjyqëse, por aspak piktoresk kur bëhet fjalë për banditë dhe vrasës me pagesë. Unë e pranoj se nuk u besoja shumë të gjitha këtyre historive, të cilat më dukej se i përkisnin më tepër grykave të shkreta të Sierrës ose maleve djerrë të Kalabrisë, sesa fushave të pasura të Falezës dhe luginave pjellore të Urës Odëmer, të mbushura me fshatra, kështjella dhe ferma. Banditët më shfaqeshin gjithmonë në mes të një pylli ose në fund të një shpelle. Megjithatë, në të tria departamentet nuk ka asnjë strofkë që meriton emrin e shpellës dhe as një korie me lepuj që të thuhet se është pyll.

Sidoqoftë, shpejt u detyrova ta besoja realitetin e këtyre historive. Një anglez i pasur, që vinte nga Havra dhe shkonte në Alenson, u ndalua me gruan e tij gjysmë lege larg Divës, ku sapo kishte ndërruar karrocë. Karrocierin e postës, me gojën e shtuposur dhe të lidhur, e kishin hedhur në karrocë në vend të udhëtarëve që transportonte, ndërsa kuajt, të cilët e dinin rrugën, kishin mbërritur me ritëm të zakonshëm në Ranvil dhe kishin ndaluar te posta, ku kishin qëndruar të qetë deri në agim, në pritje që t'i zgjidhnin nga karroca. Kur kishte zbardhur, një djalë stallier kishte hapur portën e madhe dhe e kishte gjetur karrocën ende me kuajt e mprehur dhe vetëm me karrocierin e mjerë me gojë të shtuposur.

Menjëherë e shoqëruan te kryetari i bashkisë, aty ky burrë kishte deklaruar se i kishin prerë rrugën katër persona të maskuar, që nga veshja dukeshin se i përkisnin klasës më të ulët të shoqërisë. Ata e kishin detyruar të ndalonte dhe i kishin zbritur udhëtarët. Ndërkohë që anglezi ishte përpjekur të mbrohej, ishte dëgjuar një krismë arme. Pothuajse menjëherë ai kishte dëgjuar rënkime dhe klithma por, me fytyrën përtokë, nuk kishte parë asgjë. Për më tepër, një çast më vonë, ia kishin shtuposur gojën dhe e kishin hedhur në karrocë, e cila e kishte çuar drejt e në postë sikur t'i kishte ngarë vetë kuajt. Xhandarmëria shkoi menjëherë në vendin e caktuar si skenë e krimit. Në fakt, trupi i anglezit u gjet në një hendek. Ishte goditur dy herë me thikë. Sa i përket gruas, nuk u zbulua asnjë gjurmë e saj. Kjo ngjarje e re kishte ndodhur dhjetë a dymbëdhjetë lega larg Truvilit. Kufoma e viktimës ishte transportuar në Kaen, prandaj nuk kishte më asnjë arsye për të dyshuar. Edhe sikur të kisha qenë po aq dyshues sa Shën Thomai, për pesë ose gjashtë orë mund të shkoja ta vendosja si ai gishtin në plagë.

Tri-katër ditë pas kësaj ngjarjeje dhe një ditë para nisjes sime, vendosa të bëja një vizitë të fundit te brigjet nga do të largohesha. Lundrova me varkën që kisha marrë me qira për një muaj, ashtu siç merret në Paris një qilar me çmim të ulur. Pastaj, kur pashë qiellin e pastër dhe ditën pothuajse të sigurt, porosita të më sillnin në varkë darkën, kartonin dhe lapsat dhe nisa lundrimin i vetëm, pa ekuipazh.

- Vërtet, - e ndërpreva, - i di pretendimet e tua si marinar dhe mbaj mend që mësimet i more midis Urës së Tylërive dhe Urës së Konkordës me një varkë që mbante flamurin amerikan.

- Po, - vazhdoi Alfredi, duke buzëqeshur, - por këtë herë pretendimi im pothuajse doli të ishte fatal për mua. Në fillim, gjithçka shkoi mirë, kisha një varkë të vogël peshkimi me një velë, të cilën mund ta manovroja me timon. Era frynte nga Havra dhe më bënte të rrëshqisja mbi detin pak të valëzuar me shpejtësi vërtet të mrekullueshme. Kështu, përshkova rreth tetë ose dhjetë lega për tri orë, pastaj, papritmas, era u shua dhe oqeani u bë i qetë si pasqyrë. Isha përballë grykëderdhjes së Ornës, në të djathtë kisha ngushticën e Langrynës dhe shkëmbinjtë e Lionit, ndërsa në të majtë, rrënojat e një abacie ngjitur me kështjellën e Byrsisë. Ishte një peizazh tërësisht i kompozuar. M'u desh vetëm ta kopjoja për të bërë një pikturë. Ula velën dhe iu futa punës.

Isha aq i zënë me vizatimin, sa nuk mund të them sa kohë qëndrova duke punuar kur ndjeva të më kalonte mbi fytyrë një nga ato puhitë e ngrohta që lajmërojnë afrimin e një stuhie. Sakaq, deti ndryshoi ngjyrë dhe nga jeshil u bë gri. Ktheva kokën nga deti. Një rrufe përshkoi qiellin e mbuluar me re aq të zeza e aq të dendura, sa u duk sikur çau një varg malesh. Gjykova se nuk kisha asnjë çast për të humbur. Era, siç kisha shpresuar kur vjen në mëngjes, ia kish zënë vendin diellit. Ngrita velën e vogël dhe u nisa për në Truvil. Lundrova pranë bregut që, edhe po të mbytej

varka, të isha atje në rast rreziku. Por nuk kisha bërë as një çerek lege kur pashë velën që përplasej te direku. Ula velën nga direku, sepse nuk i zija besë kësaj qetësie në dukje. Në të vërtetë, një çast më pas, shumë rryma u kryqëzuan, deti nisi të pllaquritej, u dëgjua një bubullimë. Ishte një paralajmërim që nuk duhej shpërfillur. Në fakt, stuhia po afrohej me shpejtësinë e një kali garash. Hoqa pallton, kapa një rrem me secilën dorë dhe nisa të vozitja drejt bregut.

Kisha për të bërë rreth dy lega para se të mbërrija atje. Fatmirësisht, ishte koha e rrymës dhe, megjithëse era frynte në drejtim të kundërt ose më saktë nuk frynte erë, por kishte vetëm shakullina që kryqëzoheshin në të gjitha drejtimet; dallga më shtynte drejt bregut. Bëja çmos, vozitja me sa fuqi kisha, por stuhia që lëvizte edhe më shpejt mbërriti tek unë. Dhe si të mos mjaftonte kjo, nata kishte nisur të binte. Megjithatë, shpresoja ende të arrija në breg para se të errësohej plotësisht.

Kalova një orë të llahtarshme. Varka ime, si lëvozhgë arre, ndiqte të gjitha valëzimet e dallgëve, ngrihej e ulej bashkë me to. Unë vazhdoja të vozisja, por, kur e pashë se shpejt do të lodhesha më kot dhe se do të isha i detyruar të largohesha me not, i tërhoqa dy rremat e mia nga kapëset e tyre, i hodha në fund të varkës pranë velës dhe direktut e duke mbajtur vetëm pantallonat dhe këmishën, hoqa qafe gjithçka që mund të më pengonte lëvizjet. Dy-tri herë u mata të hidhesha në det, por vetë varka e lehtë më shpëtoi. Ajo pluskonte si tapë dhe nuk fuste asnjë pikë ujë. Vetëm

kisha frikë se mos përmysej nga çasti në çast. Dikur kujtova se kishte prekur bregun, por ndjesia ishte aq e shpejtë dhe aq e lehtë, sa nuk guxova të shpresoja. Errësira ishte aq e thellë, sa nuk shihja dot as njëzet hapa para, aq sa nuk e dija sa larg nga bregu isha ende. Papritmas, ndjeva një shkundje të fortë. Këtë herë nuk kisha më asnjë dyshim, kisha prekur bregun, por a isha përplasur te një shkëmb apo në rërë? Një dallgë më kishte marrë përsëri dhe për disa minuta u gjenda në det i rrëmbyer nga një dhunë e re. Më në fund, varka u shty përpara me aq shumë forcë sa, kur u tërhoq deti, kalluma ngeci në rërë. Nuk humba asnjë çast, mora pallton dhe u hodha në det, duke braktisur gjithçka tjetër. Uji më arrinte deri në gjunjë dhe, para se të mbërrinte dallga që e shihja të kthehej sërish si mal, ndodhesha në breg.

Ti e kupton që nuk humba kohë. Hodha pallton mbi supe dhe ia dhashë vrapit drejt bregut. Shpejt ndjeva se po rrëshqisja mbi ata guralecë të rrumbullakët, që ne i quajmë zaje dhe që tregojnë kufijtë e baticës. Vazhdova ngjitjen edhe për pak kohë. Terreni kishte ndryshuar përsëri; po ecja në ato barishtet e gjata që rriten në duna; nuk kisha më pse të frikësohesha; u ndala.

Pamja e detit natën nën dritën e vetëtimës dhe gjatë një stuhie është një mrekulli. Është imazhi i kaosit dhe i shkatërrimit, i vetmi element, të cilit Zoti i ka dhënë fuqinë të revoltohet kundër Tij duke kryqëzuar valët me vetëtimat. Oqeani ngjante me një vargmal të pamasë lëvizës, me kreshpa të mbuluara

me re dhe me lugina të thella si humnera. Në çdo gjësim bubullime, një shkëlqim i zbehtë gjarpëronte nga kreshpat në ato thellësi dhe shuhej në humnera që mbylleshin sapo hapeshin ose hapeshin sapo mbylleshin. E sodisja me një tmerr plot kureshtje këtë spektakël të jashtëzakonshëm, të cilin Verneti deshi ta shihte dhe më kot e pa nga direku i anijes ku ishte kapur, sepse një penel njerëzor nuk do të jetë kurrë në gjendje të japë madhësinë e llahtarshme dhe dinjitetin e jashtëzakonshëm. Ndoshta do të kisha qëndruar gjithë natën, pa lëvizur, duke dëgjuar dhe parë, po të mos kisha ndier papritur pika të mëdha shiu që më përplaseshin në fytyrë. Edhe pse ishte ende vetëm mesi i shtatorit, netët tashmë ishin të ftohta. Kërkova në mendjen time se ku mund të gjeja një strehë për t'u mbrojtur nga ky shi. Atëherë m'u kujtuan rrënojat që kisha parë nga deti dhe që nuk ishin larg nga bregu ku gjendesha. Kështu, vazhdova të ngjitesha në një shpat të pjerrët. Shpejt mbërrita te një lloj pllaje. Vazhdova më tej, sepse para meje pashë një masë të zezë, të cilën nuk e shquaja dot, por që gjithsesi do të më ofronte një strehë. Më në fund, shkrepri një rrufe, njoha verandën e degraduar të një kishe. Hyra dhe u gjenda në një manastir. Kërkova vendin më pak të dëmtuar dhe u ula në një skutë nën hijen e një shtylle, i vendosur të prisja atje agimin, sepse nuk e njihja bregun dhe me atë mot nuk guxoja të rrezikoja duke kërkuar ndonjë banesë. Mandej, kur kisha shkuar për gjueti në Vendé dhe në Alpe, në një kasolle bretone ose në një shtëpi zvicerane

prej druri, kisha kaluar njëzet net edhe më keq se ajo që më priste. E vetmja gjë që më shqetësonte ishte një shtrëngim në stomak, i cili më kujtonte se nuk kisha vënë gjë në gojë që nga ora dhjetë e mëngjesit. Papritur, u kujtova se i kisha thënë zonjës Ozëre të mendonte për xhepat e palltos sime. Vendosa shpejt dorën mbi to. Zonja ime trimëreshë e kishte zbatuar porosinë që i kisha dhënë. Në njërin xhep gjeta një copë bukë dhe në tjetrin një pagur plot me rum. Ishte një darkë e përkryer në rrethanën ku gjendesha. Kështu, sa e mbarova, ndjeva një ngrohtësi të butë të rilindte në gjymtyrët e mia që kishin filluar të ngrinin. Mendimet e mia, që kishin marrë një nuancë të errët në pritje të një nate pa gjumë dhe i uritur, u ringjallën sapo u shua uria. Ndjeva gjumin të më kaplonte për shkak të lodhjes. U mbështolla me pallto, u mbështeta te shtylla dhe pas pak rashë në gjumë i përkundur nga zhurma e detit që përplasej në breg dhe nga fishkëllima e erës që depërtonte nëpër rrënoja.

Kisha rreth dy orë që flija kur u zgjova nga kërcitja e menteshave dhe përplasja te muri i një porte që mbyllej. Në fillim zgurdullova sytë, siç ndodh kur zgjohesh nga një gjumë i shqetësuar; pastaj u ngrita menjëherë në këmbë dhe instinktivisht u fsheha pas shtyllës... Por, më kot vështrova përreth, nuk pashë asgjë, nuk dëgjova asgjë; megjithatë, qëndrova vigjilent, i bindur se zhurma që më kishte zgjuar ishte dëgjuar vërtet dhe se iluzioni i një ëndrre nuk më kishte mashtruar.

III

S tuchia ishte qetësuar, por, edhe pse qielli ishte ende i mbushur me re të zeza, herë pas here, gjatë intervalit të tyre, hëna arrinte të rrëshqiste një nga rrezet e saj. Në një nga këto çaste të ndriçimit të shpejtë që errësira sakaq e fikte, i hoqa sytë nga porta ku mendoja se kisha dëgjuar britma dhe pashë përreth. Isha, ashtu siç kisha mundur të dalloja pavarësisht errësirës, në mes të një abacie të vjetër gërmadhë. Aq sa mund të gjykohej nga ç'kishte ngelur ende në këmbë, gjendesha në kapelë. Në të djathtën dhe në të majtën time shtriheshin dy galeritë e mbuluara, të mbështetura nga arkada të ulëta, ndërsa, përballë, disa gurë të thyer, të vendosur rrafsh me tokën në mes të barishteve të larta, tregonin varrezat e vogla ku ishan banorët e këtij manastiri kishin shkuar të preheshin rrëzë kryqit të gurtë të gjymtuar dhe të braktisur nga Krishti i tij, por ende në këmbë.

- Ti e di, - vazhdoi Alfredi, - dhe të gjithë njerëzit vërtet të guximshëm do ta pranojnë se ndikimet fizike

kanë një fuqi të pamasë mbi ndjesitë e shpirtit. Një natë më parë, sapo kisha shpëtuar nga një stuhi e tmerrshme. Kisha mbërritur gjysmë i ngrirë në mes rrënojash të panjohura. Më kishte zënë një gjumë i thellë nga lodhja. Befas më kishte shqetësuar një zhurmë e jashtëzakonshme në këtë vetmi. Më në fund, kur u zgjova, u gjenda në skenën e atyre grabitjeve dhe atyre vrasjeve, të cilat prej dy muajsh kishin shkretuar Normandinë. Gjendesha atje vetëm, pa armë dhe, siç të them, në një nga ato gjendjet shpirtërore ku mundimet fizike të mëparshme e pengojnë moralin e mpirë të rifitojë të gjithë energjinë e tij. Prandaj, nuk ke pse të habitesh me faktin se të gjitha këto histori, si ato që rrëfejmë te vatra pranë zjarrit, m'u kthyen në kujtesë dhe qëndrova pa lëvizur, në këmbë, i mbështetur te shtylla, në vend që të shtrihesha dhe të përpiquesha të flija sërish. Për më tepër, isha aq i bindur se më kishte zgjuar një zhurmë njerëzore sa, duke vënë në dyshim errësirën e korridoreve dhe hapësirën më të ndriçuar të varrezave, sytë më ktheheshin vazhdimisht për t'u ngulur te porta e futur në mur, ku isha i sigurt se dikush kishte hyrë brenda. Njëzet herë u mata të shkoja e të mbaja vesh tek ajo portë se ndoshta mund të dëgjoja ndonjë zhurmë që mund të më qartësonte dyshimet, por, për të mbërritur deri tek ajo, më duhej të përshkoja një hapësirë që ndriçohej plotësisht nga rrezet e hënës. Me gjasë, njerëz të tjerë si unë ishin fshehur në atë manastir dhe i shpëtonin shikimit tim ashtu siç i shpëtoja unë shikimit të tyre, domethënë,

qëndronin në hije pa lëvizur. Megjithatë, një çerek ore më pas, e gjithë shkretëtira ishte bërë përsëri aq e qetë dhe aq e heshtur, sa vendosa të përfitoja nga momenti i parë kur një re të errësonte hënën, për të përshkuar largësinë prej pesëmbëdhjetë deri njëzet hapash që më ndante nga vendi ku isha strukur dhe që të mbaja vesh tek ajo portë. Ky çast nuk vonoi. Hëna u mbulua shpejt dhe errësira ishte aq e thellë, aq sa mendova që mund të guxoja, pa rrezikuar, ta përmbushja zgjedhjen time. Kështu, u shkëputa ngadalë nga shtylla ime, që deri në atë moment i kisha qëndruar besnik si një skulpturë gotike, pastaj, nga shtylla në shtyllë, duke mbajtur frymën, duke mbajtur vesh çdo hap, më në fund mbërrita te muri i korridorit. E ndoqa për një çast, duke u mbështetur pas tij. Më në fund arrita te shkallët që të çonin nën kube, zbrita tri shkallëza dhe mbërrita te porta.

Mbajta vesh rreth dhjetë minuta, por nuk dëgjova asgjë dhe, pak nga pak, bindja ime e parë u shua për t'ia lënë vendin dyshimit. U ktheva me besimin se një ëndërr më kishte mashtruar dhe se isha i vetmi banor i këtyre rrënojave që më kishin ofruar azil. Po matesha të largohesha nga porta dhe të kthehesha te shtylla ime, kur hëna u rishfaq, duke ndriçuar edhe një herë hapësirën që duhej të përshkoja për t'u kthyer te skuta ime. Po matesha të nisesha me gjithë këtë shqetësim që për mua kishte pushuar së qenët i tillë, kur një gur u shkëput nga kubeja dhe ra poshtë.

Dëgjova zhurmën që bëri ai dhe, megjithëse e dija shkakun, më përshkoi një dridhmë si të ishte një paralajmërim dhe, në vend që të ndiqja ndjenjën time të parë, qëndrova edhe një çast në hijen që lëshonte kubeja, e cila ngrihej mbi kokën time. Papritur, m'u duk sikur dëgjova një zhurmë të largët dhe të zgjatur pas meje, të ngjashme me atë që do të bënte mbyllja e një porte në fund të një kalimi nëntokësor. Sakaq, u dëgjuan sërish hapa ende të largët që më pas u afruan. Po ngjisnin shkallën e thellë, së cilës i përkisnin tri shkallëzat që kisha zbritur. Në këtë çast hëna u zhduk përsëri. Me një kërcim të vetëm u futa në korridor dhe, duke ecur mbrapsht, me krahët e shtrirë pas meje, me syrin e ngulur te zgavra që sapo kisha lënë, mbërrita te shtylla mbrojtëse dhe u ula sërish te vendi im. Një çast më pas, u dëgjua përsëri e njëjta kërcitje që më kishte zgjuar. Porta u hap dhe u mbyll, pastaj u shfaq një burrë, i cili doli si gjysmëhije, u ndal një hop për të mbajtur vesh dhe për të parë përreth dhe, kur vuri re se gjithçka ishte e qetë, hyri në korridor dhe vazhdoi ecjen drejt skajit tjetër përballë atij ku gjendesha unë. Nuk bëri as dhjetë hapa kur më humbi nga sytë, aq e madhe ishte errësira. Pastaj, hëna u rishfaq përsëri dhe në fund të varrezës së vogël pashë të huajin misterioz me një lopatë në dorë. Ai gërmoi një ose dy lopata dhe në gropën që kishte hapur hodhi një send që nuk mund ta dalloja dhe, pa dyshim, që çdo gjurmë e asaj që sapo kishte bërë t'u fshihej njerëzve, vendosi mbi vendin ku kishte futur sendin, gurin e një varri që

kishte shkukur. Pasi mori këto masa paraprake, hodhi sërish sytë përreth dhe, ngaqë nuk vuri re asgjë, nuk dëgjoi asgjë, shkoi dhe e mbështeti lopatën te një nga shtyllat e manastirit dhe u zhduk nën një qilar.

Ky çast ishte i shkurtër dhe skena që sapo përshkrova ndodhi disi larg meje; megjithatë, pavarësisht shpejtësisë së ekzekutimit dhe largësisë së aktorit, arrita të dalloja një djalë të ri rreth njëzet e tetë a tridhjetë vjeç, flokëverdhe dhe me trup mesatar. Kishte veshur pantallona të thjeshta liri ngjyrë blu, të ngjashme me ato që zakonisht veshin fshatarët gjatë festave; por ajo që tregonte se i përkiste një klase tjetër nga sa dukej ishte një thikë gjuetie që i varej në brez, dorëzën dhe majën e së cilës e pashë të shkëlqente nën rrezet e hënës. Sa i përket fytyrës, e pata të vështirë të bëja një përshkrim të saktë; megjithatë, kisha parë mjaftueshëm sa për ta njohur nëse do ta takoja përsëri.

Ti e kupton se kjo skenë e çuditshme mjaftonte për të përzënë, për pjesën tjetër të natës, jo vetëm gjithë shpresën, por edhe gjumin. Ndaj qëndrova në këmbë pa ndër asnjë çast lodhje, i zhytur plotësisht në mijëra mendime që më gëlonin në mendje dhe tejet i vendosur për ta zbuluar këtë mister; por, për momentin, kjo ishte e pamundur. Nuk kisha armë, siç thashë, nuk kisha as çelësin e asaj porte, as pincë me të cilën ta hapja. Pastaj, më duhej të mendoja nëse do të ishte më mirë të bëja një denoncim sesa të provoja vetë një aventurë, në fund të së cilës mund të gjeja si Don Kishoti një mulli me erë. Kështu, sa pashë qiellin

të zbardhej, u ktheva te dalja nga ku kisha hyrë. Shpejt u gjenda te shpati i malit. Një mjegull e dendur mbulonte detin. Zbrita në plazh dhe u ula, prita që ajo të shpërndahej. Pas gjysmë ore, dielli lindi dhe rrezet e tij të para shkrinë avujt që mbulonin oqeanin ende të trazuar dhe të tërbuar nga stuhia e një dite më parë.

Kisha shpresuar të gjeja varkën time, të cilën batica duhet ta kishte nxjerrë në breg. Në fakt, e pashë të ngecur në zall. Shkova tek ajo, por, përveç faktit që deti tërhiqej dhe ma bënte të pamundur ta lëshoja në det, një nga dërrasat e saj ishte thyer te një shkëmb, prandaj ishte e kotë të mendoja se mund ta përdorja për t'u kthyer në Truvil. Për fat, bregu është i mbushur me peshkatarë dhe nuk kaloi as gjysmë ore para se të dalloja një varkë. Ajo u afrua, ia bëra me shenjë dhe e thirra. Më panë dhe më dëgjuan. Varka u nis në drejtimin tim. Unë çova atje drekun, velën dhe rremat e varkës sime, të cilat një dallgë e re mund t'i merrte me vete, ndërsa karkasën e braktisa. Pronari i saj do të vinte dhe do ta shihte vetë nëse ishte ende në gjendje për t'u përdorur ndërsa unë do të paguaja riparimin e pjesshëm ose gjithçka. Peshkatarët, të cilët më pritën si një Robinson Kruzo të ri, ishin nga Truvili. Më njohën dhe më shprehën gëzimin e tyre që më gjetën gjallë. Më kishin parë të largohesha një ditë më parë dhe, duke e ditur që nuk isha kthyer, kishin menduar se isha mbytur. U tregova atyre për mbytjen e varkës, u thashë se e kisha kaluar natën pas një shkëmbi dhe i pyeta se si quheshin ato rrënoja që